

УДК 330.1

Манн Р.В.

доктор економічних наук
Черкаського державного технологічного університету

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ПІДГОТОВКИ ЛЕКЦІЙ З ДИСЦИПЛІНИ «ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ»

Стаття присвячена актуальним проблемам сучасної підготовки лекцій з дисципліни «фінанси підприємств» на основі наукових досліджень щодо методики викладання лекцій та підготовчих процесів. Висвітлено проблеми, що стримують ефективний розвиток та якісну підготовку фахівців до фінансових дисциплін. Розглянуто напрями удосконалення підготовки фахівців із фінансових спеціальностей.

Ключові слова: методика, викладання лекційного матеріалу, фінанси підприємств, наука, фахівці.

Манн Р.В. ОСОБЕННОСТИ СОВРЕМЕННОЙ ПОДГОТОВКИ ЛЕКЦИЙ ПО ДИСЦИПЛИНЕ «ФИНАНСЫ ПРЕДПРИЯТИЙ»

Статья посвящена актуальным проблемам современной подготовки лекций по дисциплине «финансы предприятий» на основе научных исследований по методике преподавания лекций и подготовительных процессов. Освещены проблемы, сдерживающие эффективное развитие и качественную подготовку специалистов в финансовых дисциплинах. Рассмотрены направления совершенствования подготовки специалистов по финансовым специальностям.

Ключевые слова: методика, преподавание лекционного материала, финансы предприятий, наука, специалисты.

Mann R.V. FEATURES OF MODERN PREPARATION OF LECTURES ON THE SUBJECT "BUSINESS FINANCE"

The article is devoted to relevant problems of modern preparation of lectures on the subject "Business Finance" based on research of teaching methodology and preparatory processes. The problems hindering the development of efficient and high-quality training in financial disciplines are determined. The directions of improving the training of specialists in financial professions are examined.

Keywords: methods, teaching lecture material, business finance, science, specialists.

Постановка проблеми. Фінанси підприємств є складовою частиною фінансової системи і займають визначальне місце у системі фінансових відносин суспільства. Вони функціонують у сфері суспільного виробництва, створюють валовий внутрішній продукт, матеріальні та нематеріальні блага, національний дохід тобто основні джерела фінансових ресурсів. Саме тому від стану фінансів підприємств залежить можливість задоволення потреб суспільства та фінансова стійкість країни.

Функціонуючи в умовах ринкової економіки, господарюючий суб'єкт постійно здійснює операції з фінансовими ресурсами, результатом яких можуть бути витрати або збільшення існуючих фінансових ресурсів. Витрати підприємства можуть мати негативні наслідки як в поточному, так і в перспективному періоді. Саме тому важливо розробляти не лише методологічні аспекти, але й дієву систему сучасних інструментів фінансового управління економічного зростання підприємств з урахуванням специфіки сучасного етапу розвитку національної економіки.

Метою роботи є висвітлення особливостей викладання та підготовки лекцій з дисципліни «фінанси підприємств» в сучасних умовах розвитку науки та фінансово-економічних категорій ринкового простору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами дослідження фінансової діяльності підприємств, а також особливостей викладання фінансових дисциплін займалися такі вчені, як С. Дем'яненко, В. Дем'янчук, С. Зоря, І. Кобута, М. Корецький, О. Могильний, та інші науковці. Серед зарубіжних фахівців варто виокремити таких авторів: Б. Пошкус, О. Нікітіна, У. Ліферта, С. Персаунда, Л. Твітена, У. Кокрана та інших.

Проблема якості вищої освіти, оцінка ефективності роботи викладача в сучасній вищій школі вважається однією із найважливіших. Шляхи її вирішення передбачаються у значному підвищенні якості викладання, інформаційного забезпечення суб'єктів навчальної діяльності, впровадження європейських

освітніх стандартів, зумовлених Болонським процесом. Якість освіти – це поняття, яке охоплює усі аспекти діяльності вищого навчального закладу: навчальні програми, наукову діяльність, професорсько-викладацький склад, студентів, матеріально-технічну базу тощо. Якість вітчизняної вищої освіти має відповідати міжнародним стандартам, забезпечуватися вищим навчальним закладом і гарантуватися державою [1].

Впровадження в Україні нових ринкових форм господарювання потребує нового якісного професіоналізму від економічних кадрів, які б володіли ефективною методикою ринкового менеджменту, мали необхідні вміння для оцінки інформаційних потоків щодо динаміки розвитку економічних та фінансових систем. Належні знання з фінансових дисциплін та переважно з дисципліни «фінанси підприємств» є необхідними для управлінського персоналу у процесі обґрунтування ефективних, виважених та економічно обґрунтованих управлінських рішень як у сфері бізнесу, так і у фінансовій системі загалом.

На шляху до реформування освітньої діяльності у підготовці фахівців із фінансів підприємства існує ряд проблем, що стримують його розвиток та підготовку:

1. Наявність суттєвих розбіжностей, між кількістю випускників вищих навчальних закладів та реальним попитом на фахівців з даної професії, що є на ринку праці.

2. Відсутність достатнього зв'язку між роботодавцями та ВНЗ з метою подальшого працевлаштування майбутніх спеціалістів.

3. Необхідність удосконалення освітньо-професійних програм підготовки спеціалістів із фінансово-економічних спеціальностей.

4. Необхідність удосконалення державної політики з ліцензування та акредитації вищих навчальних закладів.

Важливим питанням також залишається професійна підготовка студентів та якісне надання необхідної інформації з обраної спеціальності.

Обов'язковими умовами ефективного функціонування фінансів підприємств є такі:

- наявність різних форм власності;
- незалежність прийняття рішень у сфері підприємництва та самостійність у прийнятті рішень;
- наявність вільної конкуренції та вільного ринкового ціноутворення;
- самофінансування підприємництва;
- правове забезпечення правил економічної поведінки всіх суб'єктів підприємницької діяльності;
- обмеження і регламентація державного втручання в діяльність підприємств.

Фінанси підприємств мають зовнішню форму прояву та внутрішню. Зовнішня форма проявляється у грошових потоках, які рухаються між суб'єктами фінансових відносин та являють собою предмет практичної фінансової діяльності. Внутрішня форма фінансів відображає рух вартості створеного у суспільстві ВВП, тобто обмінні й розподільні відносини. Від налагодженості цих відносин залежить ефективність економічної системи і розвиток ринкового середовища загалом.

Предметом дисципліни «Фінанси підприємств» є грошові відносини, що виникають у процесі господарської діяльності підприємств і пов'язані з формуванням власних і залучених коштів, їх використання на фінансування витрат та здійснення інвестицій підприємства, освітою і розподілом отриманого прибутку [2].

У цій дисципліні необхідно докладно досліджувати та вивчати питання організації фінансової роботи на підприємстві, оптимізації грошових потоків та забезпечення платоспроможності і фінансової стабільності розвитку підприємств, а також їх оподаткування. Лекційний матеріал повинен розкривати процеси формування фінансових ресурсів підприємства, порядок їх використання та планування надходжень, методику проведення аналізу фінансового стану підприємства та визначення фінансового результату.

Дисципліна «фінанси підприємств» не вивчає особливостей фінансів інвестиційних фондів, бірж, банків і кредитних установ, страхових організацій, так як економіко-правові та фінансові основи їх діяльності регулюються спеціальними нормативними актами і їх вивчають у розрізі програм інших навчальних дисциплін, переважно таких як дисципліна «фінанси» тощо.

На рівні підприємств фінансова система охоплює такі відносини:

- з іншими підприємствами та організаціями з приводу поставок сировини, матеріалів, комплектуючих виробів, реалізації продукції, надання послуг;
- з банківською системою та небанківськими установами з приводу банківських послуг при отриманні та погашенні кредитів, купівлі та продажу валюти та інших операцій;
- зі страховими компаніями та організаціями з приводу страхування активів, комерційних і фінансових ризиків;
- з товарними, сировинними, фондовими біржами;
- з інвестиційними інститутами з приводу розміщення інвестицій;
- з філіями та дочірніми підприємствами;
- з працівниками з приводу виплати заробітної плати, премій, дивідендів;
- з акціонерами (зовнішніми інвесторами) [3].

Ринкова концепція фінансів підприємств заснована на відосібленості державного бюджету та

бюджету підприємств. Дисципліна «Фінанси підприємств» має єдину ціннісну орієнтацію, але в кожному конкретному випадку відбиває галузеві особливості, що виражаються у специфіці обороту капіталу, обслуговуванні відтворювальних процесів, емісійній та інвестиційній діяльності.

Фінанси підприємств дозволяють ефективно і комплексно впливати на оборот коштів з дотриманням принципів самооплатності і самофінансування. Розвиток фінансів підприємств визначається необхідністю створення єдиної системи фінансового впливу на збалансований рух ресурсів і капіталу в рамках підприємницьких структур, застосування нового ринкового законодавства до керування грошовим обігом і формування цільових джерел фінансування, стимулювання ділової активності, економічного зростання, нагромадження капіталу, ефективних відтворювальних процесів [4].

Організація та функціонування фінансів підприємств ґрунтується на таких основних принципах:

- економічна ефективність – створення та функціонування будь-якого підприємства неминуче призводить до затрат, тому функціонування такого підприємства повинно бути економічно доцільним у тому плані, щоб прямі витрати були компенсовані прямими і непрямими доходами;
- фінансова відповідальність – при настанні банкрутства підприємства держава не несе відповідальності за його зобов'язаннями;
- господарська і фінансова незалежність – у Господарському кодексі України, Законі України «Про власність» держава гарантує підприємцям, незалежно від форм підприємницької діяльності однакові права і створює однакові можливості для доступу до матеріально-технічних, фінансових, трудових, інформаційних, природних та інших ресурсів [5].

Щодо класифікації різновидів лекцій, то в сучасних умовах необхідно говорити про наближення їх до комплексу інноваційних освітніх технологій, про пошуки дещо інших підходів щодо передачі навчального матеріалу. В залежності від загальної кількості годин, що виділені на лекції, особливостей організації навчального процесу лекція з фінансових дисциплін може розподілятися на такі різновиди: ознайомча лекція; настановча лекція; інструктивна лекція; інформаційна лекція.

Найпоширенішим видом лекцій серед традиційних є інформаційна лекція, яка належним чином роз'яснює студентам необхідну інформацію з дисципліни у відповідності до програми, спрямовує на деякі проблемні питання, що існують з цього приводу у сучасній науці, та розглядає шляхи вирішення певних проблем.

Інформаційна лекція в залежності від логіки подачі матеріалу, навчальних цілей також може мати різновиди, серед яких найбільш розповсюдженими є:

- методологічна лекція – яка розкриває загальні та специфічні особливості даної науки, її структуру, окремі методи наукового пізнання;
- загальнопредметна лекція – вона є логічним продовженням методологічної лекції, оскільки конкретизує зв'язок фундаментальних об'єктів з конкретно навчальною дисципліною, демонструє системні відносини;
- лекція-конкретизація – чинить деталізацію і покрокове вивчення й засвоєння якого-небудь поняття, теорії тощо.

Також останнім часом значної популярності набувають лекції, на яких є змога отримувати відпо-

віді на питання фінансового, грошового характеру. Такими видами лекції є такі активні форми ведення заняття, як лекції-брифінг. Така лекція починається з короткого (15-20 хвилин) повідомлення лектора про основні та найголовніші моменти теми та закінчується відповідями на питання слухачів (45-60 хвилин). Принципово нових елементів методики лекція-брифінг не пропонує, але при підготовці необхідно особливо ретельно продумувати зміст і форму вступного повідомлення. Воно повинно бути інформативним, зрозумілим, коротким, композиційно завершеним. Принципова методична структура така: повідомлення лектора-питання слухачів (курсантів, студентів)-відповіді лектора. Тобто різновид різних методів проведення лекційних занять з фінансових дисциплін уможливило забезпечення більш інтелектуального та прогресивного способу надання інформації та донесення її до слухачів.

Методика підготовки фінансових дисциплін до проведення лекційних занять включає наступні підготовчі процеси:

1. Обов'язкове використання тематичного плану і програми навчальної дисципліни у підготовці до лекції.

2. Ознайомлення з існуючими матеріалами кафедри по даній темі.

3. Визначення дидактичних цілей.

Одним із ефективних методів навчання студентів з даної дисципліни можна вважати дидактичну основу викладання фінансових дисциплін. Прикладний аспект дозволяє нарощувати теорію, розширювати понятійний апарат, виявляти нові принципи, функції, проблеми і закони. Проте тут важливим моментом виступає помірне захоплення конкретних понятійних положень та теоретичних обґрунтувань, оскільки надмірне захоплення ними може призвести до поверхневих, спрощених знань і висновків. Тому необхідним є правильне співвідношення теорії та практики не тільки фінансових, а й загалом усіх дисциплін.

Формування професійних здібностей майбутніх фінансистів має здійснюватися з позиції доцільно підібраних методичних систем як традиційного, так і нетрадиційного тренінг-навчання із використанням інформаційних, а також сучасних комунікаційних технологій. При цьому важливим аспектом є впровадження у навчальний процес практичної реалізації отриманих теоретичних знань, що дає змогу студентам узагальнювати раніше набуті студентами знання та комплексно вирішувати поставлені завдання.

Навчальна дисципліна з циклу фінансів підприємства має свій широкий понятійний апарат, який включає у себе набір категорій, принципів і законів. Визначення фінансових категорій має ряд особливостей, а саме, варто звернути увагу на використання прийому «розширення поняття», поглиблення його змістовного компонента. Наприклад, при розгляданні категорії «фінансовий стан» у загальній фінансовій системі підприємств та організацій він розглядається з різних економічних точок зору, тим самим розширюючи можливості даної категорії.

Переважно методика викладання фінансових та економічних категорій передбачає «відходження» від загально відомих понять і пройденого матеріалу. Тобто, повинні розглядатися та більш глибоко обговорюватися терміни і поняття конкретних тем із більш поглибленим визначенням окремих аспектів їх застосування. Наприклад, при вивченні теми щодо формування фінансового результату та складання Звіту про прибутки і збитки підприємства слід

робити посилання на визначення витрат, доходів, фінансового результату як за економічною теорією, так і міжнародними та вітчизняними стандартами обліку.

При викладанні тих чи інших проблем у дисципліні «фінанси підприємств» можна запропонувати розглядати визначення певних категорій з позиції тих дисциплін, що тісно пов'язані із зазначеною. Така методика дає змогу розглядати поняття з різних траєкторій та виявляти особливості, притаманні конкретній галузі науки.

Важливим моментом у методиці викладання фінансових дисциплін є прийом зіставлення категорій, явищ, процесів у системі економічного розвитку. Тобто, те саме явище аналізується та досліджується в різних умовах, на різних етапах його формування та розвитку. Наприклад, завжди слід звертати увагу на те, як той чи інший показник вплине на формування фінансового результату, у якій формі звітності знайде своє відображення тощо.

Ефективне викладання дисциплін повинно здійснюватися з урахуванням інноваційної складової у процесі підготовки та викладання матеріалу. Управління інноваціями на всіх рівнях (від загальнодержавного до університетського) має стати важливою складовою освітньої політики держави, регіону, вищого навчального закладу. Важливі завдання реформування вищої школи можна виконати лише за умови удосконалення усіх ланок і структурних елементів системи вищої освіти.

Загалом, напрями удосконалення підготовки фахівців із фінансових спеціальностей можна поділити на такі складові:

- 1) фінансового та не фінансового характеру;
- 2) теоретичного та практичного спрямування.

Фінансовий напрям потребує достатнього залучення грошових коштів для їх реалізації та впровадження у навчальний процес (закупівля комп'ютерів, іншої оргтехніки, навчально-методичної літератури тощо), а також фінансової підтримки з боку держави в контексті підвищення мотивації студентів (виплата стипендій, державних премій, надання грантів, нагород для найталановитіших студентів) або інших зацікавлених осіб (наприклад, інвесторів, великих корпорацій, що вкладають кошти у підготовку фахівців, які в подальшому будуть залучені для роботи у їхніх структурах).

Нефінансові напрями передбачають активне впровадження різних форм, методів, заходів проведення занять, головна роль в яких відводиться самоорганізації студентів, а саме – у вигляді дебатів, турнірів, ділових ігор тощо. Такий тип занять забезпечує краще засвоєння матеріалу та спонукає студентів мислити більш креативно та глибоко, підвищуючи при цьому інтерес до дисципліни.

Теоретичні напрями удосконалення викладання фінансових дисциплін передбачають розширення стандартних форм занять цікавими фактами, статистикою, прикладами діяльності реальних економічних чи фінансових організацій. Також цікавим є відкриті заняття з участю фахівців фінансових організацій та можливості проведення круглих столів для більш глибокого вивчення необхідного матеріалу.

Отже, аналіз різноманітних підходів щодо удосконалення проведення лекційних занять з фінансових дисциплін у ВНЗ показує, що існує безліч методів як традиційного, так і нетрадиційного проведення занять, які суттєво стимулюватимуть студентів до результативної роботи, тим самим підвищуючи якість їх професійної діяльності у майбутньому.

Якість проведених занять з дисципліни потрібно удосконалювати шляхом проведення високоефективних занять, рівень яких залежить від теоретичного рівня, методики подання базових теоретичних положень і закономірностей, чіткого уявлення про співвідношення необхідної та надлишкової інформації. Для розв'язання подібних завдань доцільно прийняти єдину методику викладання базових теоретичних положень і закономірностей, яка спиратиметься на інноваційну складову та прогресивний розвиток у отриманні нових знань та наукового досвіду. Названі заходи забезпечать модернізацію фінансових дисциплін, оновлення її змісту, структури і форми, забезпечать пошук принципово нових підходів до викладання фінансових дисциплін.

УДК 303.09:336.717

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гончаров С.М. Забезпечення європейської якості вищої освіти в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу / С.М. Гончаров // Нова педагогічна думка: науково-методичний журнал. – Рівне, 2007. – С. 36-47.
2. Любенко Н.М. Фінанси підприємств : навчальний посібник. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 264 с.
3. Слав'юк Р.А. Фінанси підприємств. «Центр навчальної літератури». – К., 2004. – 460 с.
4. Гордієнко, Н.І. Конспект лекцій з дисципліни «Фінанси підприємства» (для студентів 4 курсу денної і заочної форм навчання напряму підготовки 0502 «Менеджмент» спеціальності 6.050200) [Текст] / Н.І. Гордієнко ; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х. : ХНАМГ, 2009. – 115 с.
5. Данілов О.Д., Паєнтко Т.В. Фінанси підприємств у запитаннях і відповідях : навчальний посібник. – К. : ЦУЛ, 2011. – 256 с.

Матвійчук А.В.

*доктор економічних наук,
професор кафедри економіко-математичного моделювання
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана*

Бень В.П.

*спеціаліст
АТ «МОТОР СІЧ»*

МЕТОДИ ЗНИЖЕННЯ РОЗМІРНОСТІ ПОЧАТКОВИХ ДАНИХ ПРИ МОДЕЛЮВАННІ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Статтю присвячено питанню відбору найбільш важливих чинників, що доцільно включити в модель оцінки кредитоспроможності позичальників-фізичних осіб. При відборі факторів ризику пропонується використовувати, разом із класичними підходами, метод, що ґрунтується на використанні нейронних мереж. Проведено порівняльний експериментальний аналіз ефективності різноманітних підходів на сформованому масиві даних, що підтвердив адекватність запропонованого методу.

Ключові слова: якісні та кількісні чинники, фіктивні змінні, ймовірнісна нейронна мережа.

Matviychuk A.V., Ben V.P. МЕТОДЫ СНИЖЕНИЯ РАЗМЕРНОСТИ ИСХОДНЫХ ДАННЫХ ПРИ МОДЕЛИРОВАНИИ КРЕДИТОСПОСОБНОСТИ ФИЗИЧЕСКИХ ЛИЦ

Статья посвящена вопросу выбора наиболее важных факторов, которые стоит включить в модель оценки кредитоспособности заемщиков-физических лиц. При отборе факторов риска предлагается использование, наряду с классическими приемами, метода, основанного на использовании нейронных сетей. Проведен сравнительный экспериментальный анализ эффективности различных методов на сформированном массиве данных, который подтвердил адекватность предложенного метода.

Ключевые слова: качественные и количественные показатели, фиктивные переменные, вероятностная нейронная сеть.

Matviychuk A.V., Ben V.P. METHODS OF REDUCING THE DIMENSION OF INITIAL DATA WHILE MODELING INDIVIDUAL'S CREDITWORTHINESS

The article deals with the selection of the most important factors to be included in the model of assessment of creditworthiness of individual borrowers. In the course of selection of risk factors, together with the classical approach it is proposed to use method based on the use of neural networks. The authors conducted a comparative experimental analysis of the effectiveness of various approaches based on the formed array data confirming the adequacy of the proposed method.

Keywords: qualitative and quantitative indicators, dummy variables, probabilistic neural network.

Постановка проблеми. Одним із головних завдань банківських установ для забезпечення успішної діяльності є проведення аналізу, оцінки та управління кредитним ризиком. Вирішення цього завдання значно залежить від того, наскільки глибокий аналіз проведено для оцінки кредитоспроможності потенційних позичальників. Комерційні банки проводять операції з різними групами позичальників: юридичні особи, фізичні особи, органи державної влади та банки. Найбільш ризиковою групою з точки зору кредитного ризику є фізичні особи.

Оцінка кредитоспроможності позичальника фізичної особи проводиться у банку на основі інформації, що характеризує здатність клієнта отримувати дохід, якого буде достатньо для своєчасної сплати кредитних зобов'язань; наявність грошових та майнових активів, які за необхідності можуть слугувати забезпеченням виданого кредиту тощо. Крім того, при наданні кредиту необхідно також враховувати постійні зміни ринкової кон'юнктури, можливі ризики, що матимуть найбільший вплив на кредитоспроможність клієнта, а також економічні, соціальні та інші чинники [1].